

REAȚIA STATULUI LA GESTIONAREA CRIZELOR UMANITARE ACTUALE*

Andrei CAZACICOV¹

Ion COJOCARU²

Timp de 34 de ani de independență, Republica Moldova s-a ciocnit cu o serie de probleme, incidente, crize și chiar dezastre, care totuși nu au căpătat rangul de „criză umanitară”, fiind soluționate, în cea mai mare parte, exclusiv prin aportul întregii națiuni. Situația ultimelor cinci ani denotă o tendință îngrozitoare de afectare a statului cu reale și incontestabile crize umanitare, gestionarea cărora fără contribuția din exterior este zădărnicită semnificativ. Prin urmare, identificarea crizei umanitare și relevarea instrumentelor, metodelor și a măsurilor esențiale întreprinse de stat la aplanarea acestora este în măsură să contribuie la pregătirea de perspectivă a structurilor etatice și a personalului angajat la combaterea acestui tip de flagel social odios. Totodată, trecerea în revistă a măsurilor-cheie realizate întru combaterea consecințelor crizelor umanitare care deja au avut loc sau sunt în curs de desfășurare permite de a sistematiza acțiunile în jurul anumitor nuclee operaționale de bază, identificarea la timp a cărora este vitală gestionării de moment a crizelor ce nu capătă statutul de „criză umanitară”, dar și permite de a adopta o reacție corespunzătoare oricăror situații de risc ce pot apărea pentru viitor. Studiul realizat astfel își propune drept scop constatarea crizelor actuale, în special a celor umanitare, care afectează direct Republica Moldova, identificarea spectrului de acțiuni întreprinse de stat drept ripostă la consecințele determinante ale crizelor, precum și sistematizarea acestor acțiuni, cu elaborarea recomandărilor de rigoare.

Cuvinte-cheie: criză, criză umanitară, ajutor umanitar, gestionare, stat, stare de urgență.

THE STATE'S RESPONSE IN THE MANAGEMENT OF CURRENT HUMANITARIAN CRISES*

Andrei CAZACICOV¹

Ion COJOCARU²

Over the course of its 34 years of independence, the Republic of Moldova has faced a series of challenges, incidents, crises, and even disasters, which, however, have not reached the threshold of being classified as “humanitarian crises”, having been resolved, for the most part, solely through the collective effort of the nation. The developments of the past five years, however, reveal an alarming trend whereby the state is being affected by genuine and undeniable humanitarian crises, the management of which is significantly hindered in the absence of external assistance. Accordingly, the identification of humanitarian crises and the analysis of the instruments, methods, and essential measures undertaken by the state to mitigate such crises are essential for the forward-looking preparation of state institutions and personnel engaged in combating this type of grievous social phenomenon. At the same time, reviewing the key measures implemented to counter the consequences of past or ongoing humanitarian crises allows for the systematization of response actions around certain operational cores. The timely identification of these frameworks is vital for the immediate management of crises that may not meet the formal definition of a “humanitarian crisis”, while also enabling appropriate responses to any risk situations that may arise in the future. This study aims to assess the current crises, especially humanitarian ones, that directly affect the Republic of Moldova, to identify the range of state actions taken in response to their consequences, and to systematize these actions by formulating relevant recommendations.

Keywords: crisis, humanitarian crisis, humanitarian aid, management, state, state of emergency.

¹ Doctor în drept, lector universitar, Catedra „Drept drept și criminologie”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>); e-mail: academia@mai.gov.md; judecător în cadrul Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani; e-mail: andrei-cazacicov@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-1117-1684

PhD, University Lecturer, Criminal Law and Criminology Chair, The „Ștefan cel Mare” Academy of the MIA of the Republic of Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>); e-mail: academia@mai.gov.md; judge at the Chișinău Court, Buiucani headquarters; e-mail: andrei-cazacicov@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-1117-1684

² Doctor în drept, avocat, Brașov România; e-mail: office@biroudeavocati.ro, ORCID ID: 0009-0008-4801-5005
PhD, lawyer, Brașov Romania; e-mail: office@biroudeavocati.ro, ORCID ID: 0009-0008-4801-5005

* *Articolul este elaborat în cadrul proiectului de cercetare 25.80012.0807.22TC, Securitate națională și reziliență societală în fața crizelor umanitare și riscurilor geopolitice.*

* *This article has been developed within the framework of the research project: 25.80012.0807.22TC, National Security and Societal Resilience in the Face of Humanitarian Crises and Geopolitical Risks.*

INTRODUCERE

Criza umanitară este în esență o situație excepțională urgentă care pune în pericol viața oamenilor (război, foamete, epidemii, dezastre). Deși există o multitudine de noțiuni pentru conceptul de „criză umanitară”, aspectul esențial al fenomenului, în accepțiunea noastră, îl constituie producerea bruscă a unui eveniment cu consecințe nefaste a cărui efecte nu pot fi depășite prin capacitatea obișnuită a comunității, implicând necesitatea unor acțiuni externe urgente.

Recentele crize umanitare care au vizat Republica Moldova, recunoscute astfel în mod unanim, sunt legate de strămutările de persoane în afara granițelor Ucrainei și infectarea masivă a populației cu virusul COVID-19. Mai puțin evidente sunt crizele generate de situația demografică, cele legate de fenomenul ce pare invincibil al corupției, accesul la resursele energetice etc. Ultimele, însă, nu pot fi catalogate drept crize umanitare adevărate, chiar dacă sunt crize sistemice severe, cu implicații umanitare, economice și sociale profunde, deoarece se desfășoară pe termen lung¹ și nu implică direct victime. În comparație, anvergura acestor crize este considerată a fi una redusă, de aceea unii autori le mai numesc crize umanitare „lente” sau „invizibile”. În orice caz, aceste fenomene sistemice pot deveni un factor central de agravare sau perpetuare într-o criză umanitară, având efecte comparabile sau chiar mai devastatoare în timp. De aceea, analiza reacției statului în raport cu aceste crize este una esențială, atât timp cât metodele de luptă cu consecințele unei asemenea crize și cele de combatere a urmărilor unei crize umanitare sunt sau, cel puțin, trebuie să fie, în mare parte, similare.

Dintr-o altă perspectivă, nu pot constitui obiect al prezentului studiu alte probleme cu care se confruntă societatea țării noastre, *id est* problema teritoriului și a populației din

¹ **Notă:** emigrația din Ucraina de la începutul războiului din 2022 a vizat cca 13,7 % din populație, pe când emigrația din Republica Moldova din 1989 și până în prezent vizează cel puțin 28 % din populație. Din această perspectivă, criza emigrațiilor din Ucraina capătă rangul unei crize umanitare, iar emigrația din Republica Moldova – nu, chiar dacă consecințele acesteia din urmă sunt la fel de devastatoare în toate planurile vieții economice, politice și socio-culturale.

INTRODUCTION

A humanitarian crisis is, in essence, an exceptional and urgent situation that endangers human life (such as war, famine, epidemics, or disasters).

Although there are numerous definitions for the concept of “humanitarian crisis”, the core aspect of the phenomenon, in our view, lies in the sudden occurrence of an event with harmful consequences, whose effects exceed the normal response capacity of the affected community, thereby necessitating urgent external intervention.

The recent humanitarian crises affecting the Republic of Moldova, which have been universally recognized as such, are primarily related to the displacement of persons beyond the borders of Ukraine, as well as the widespread infection of the population with the COVID-19 virus.

Less evident are the crises generated by demographic issues, the pervasive phenomenon of corruption, access to energy resources, and other similar factors. Although, these latter crises cannot be classified as true humanitarian crises - despite being severe systemic crises with profound humanitarian, economic, and social implications -, because they develop over a long term¹ and do not directly involve victims. Moreover, in comparison, the scale of these crises is considered limited; hence, some authors refer to them as “slow” or “invisible” humanitarian crises. In any case, these systemic phenomena may become a central factor in exacerbating or perpetuating a humanitarian crisis, with effects that are comparable or even more devastating over time. Therefore, the analysis of the state’s response to such crises is essential, insofar as the methods for addressing the consequences of these crises and those for combating the aftermath of a humanitarian crisis are, or at least should be, largely similar.

From another perspective, this study will not address other issues faced by our country’s society, namely the problem of the territory

¹ **Note:** Emigration from Ukraine since the onset of the 2022 war has affected approximately 13.7% of the population, whereas emigration from the Republic of Moldova from 1989 to the present has involved at least 28% of the population. From this perspective, the emigration crisis in Ukraine attains the status of a humanitarian crisis, whereas the emigration from the Republic of Moldova does not, despite its consequences being equally devastating across all spheres of economic, political, and socio-cultural life.

stânga Nistrului, pauperizarea populației, criminalitatea sporită etc., atât timp cât aceste fenomene sociale, deși groaznice, nu pot fi catalogate drept crize autentice, respectiv și măsurile adoptate pentru reducerea sau eradicarea lor nu sunt similare unei intervenții în caz de criză umanitară.

Dacă flagelul social al infracționalității poate fi și trebuie contracarat inclusiv prin măsuri timpurii de profilaxie, prevenția (generală și specială) constituind pilonul de bază al politicii penale a oricărui stat, atunci crizele umanitare, în cea mai mare parte, nu pot fi prevenite aprioric. Acest fapt este condiționat de natura imprezvizibilă a cauzelor acestui ultim fenomen: dezastre naturale, conflicte armate, epidemii/epizootii sau alte urgențe complexe. Așadar, capacitatea de a preveni efectele unei asemenea situații ar scoate cazul din rândul crizelor umanitare, plasându-l în șirul firesc al incidentelor, crizelor, dezastrelor, catastrofelor obișnuite cu care se confruntă orice societate [16, art. 1].

Prin urmare, identificarea retro- și prospectivă a celor mai optime instrumente de contracarare a crizelor umanitare în particular, cât și a crizelor în general, reprezintă *per se* un mecanism perfect de gestionare a situațiilor imprezvizibile din viitor, producerea cărora într-o oarecare măsură este inevitabilă.

METODOLOGIE

În prezentul studiu sunt folosite pe larg metodele analizei, sintezei, logicii și interpretării literare. Materialele utilizate se rezumă la actele normative relevante, publicațiile științifice din domeniu, dar și la materialele elaborate de unele organizații aparte.

DISCUȚII ȘI REZULTATE

În Republica Moldova există un cadru normativ standard de reglementare a situațiilor excepționale, a calamităților naturale, a dezordinilor în masă etc. (spre exemplu, Codul penal, Codul contravențional, Legea nr. 271/1994 cu privire la protecția civilă, Legea nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, Legea nr. 93/2007 Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, Hotărârea Guvernului nr. 1076/2010 cu privire la clasificarea situațiilor excepționale și

and population on the left bank of the Dniester River, the impoverishment of the population, increased crime rates, etc., insofar as these social phenomena, although severe, cannot be classified as genuine crises. Consequently, the measures adopted to mitigate or eradicate them are not analogous.

If the social scourge of criminality can and must be countered through early prophylactic measures, with general and specific prevention constituting the cornerstone of any state's criminal policy, then humanitarian crises, for the most part, cannot be prevented *a priori*. This is due to the unpredictable nature of the causes underlying this latter phenomenon: natural disasters, armed conflicts, epidemics/epizootics, or other complex emergencies. Therefore, the capacity to prevent the effects of such a situation would exclude it from the category of humanitarian crises, placing it instead among the ordinary incidents, crises, disasters, and catastrophes with which any society inevitably contends [16, art. 1].

Therefore, the retrospective and prospective identification of the most effective instruments for countering humanitarian crises in particular, as well as crises in general, constitutes *per se* a comprehensive mechanism for managing unpredictable future situations, the occurrence of which is, to some extent, inevitable.

METHODOLOGY

The present study extensively employs methods of analysis, synthesis, logic, and literary interpretation. The materials utilized are limited to relevant normative acts, scientific publications in the field, as well as materials produced by certain specialized organizations.

DISCUSSIONS AND RESULTS

In the Republic of Moldova, there is a standard legal framework regulating emergency situations, natural disasters, mass disturbances, etc. (for example, the Criminal code, the Contravention code, Law No. 271/1994 on Civil Protection, Law No. 212/2004 on the Regime of the State of Emergency, Siege, and War, Law No. 93/2007 on the General Inspectorate for Emergency Situations, Government Decision No. 1076/2010 on the classification of exceptional situations and the procedure for collecting and presenting information in the field of population and territory protection in case

la modul de acumulare și prezentare a informațiilor în domeniul protecției populației și teritoriului în caz de situații excepționale, Ordinele IGSU nr. 98/2021, nr. 30/2021, nr. 177/2020 ș.a.m.d.), care însă nu întotdeauna este potrivit crizelor stringente, mai ales celor umanitare.

În ultimii 5 ani în Republica Moldova, starea de urgență a fost instituită de 6 ori ca răspuns la un șir de crize de ordin epidemiologic, de securitate sau energetic [18, p. 5]. Stările de urgență au fost declarate atât în legătură cu crizele umanitare, cât și în contextul unor crize grave de altă natură.

În continuare, ne-am propus să examinăm cele mai importante măsuri întreprinse de către Guvernul Republicii Moldova în situațiile crizelor umanitare actuale și a crizelor de altă natură, dar care după efect și măsurile de contracarare nu diferă principial între ele.

COVID-19

Pe 17 martie 2020, Parlamentul Republicii Moldova a declarat starea de urgență [10], oferind atribuții speciale Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova în vederea redresării situației epidemiologice determinată de infecția cu COVID-19. Persoanele care reveneau în țară erau obligate să se autoizoleze 14 zile și să completeze fișe epidemiologice, erau instituite restricții la întruniri și vizitarea unor locuri concrete, fiind introduse penalități pentru nerespectarea măsurilor de profilaxie, prevenire și/sau combatere a bolilor epidemice (art. 76¹ Cod contravențional [5]).

Dintre cele mai eficiente măsuri implementate pe plan național pot fi enumerate:

- în cadrul instituțiilor statului a fost introdus un **regim special de muncă**, cu racordarea acestuia prin derogări legislative (spre exemplu, au fost introduse măsuri de suspendare a termenelor de prescripție sau decădere din anumite drepturi procedurale);

- **traficul** internațional (aerian, rutier și feroviar) a fost **suspendat**, iar traficul intern supus circulației în intervale limitate de timp;

- în unele localități fost introdus regimul de **carantină**;

- instituțiile de educație și învățământ au trecut la un **regim online** de predare;

- s-a introdus **purtarea obligatorie a măștii** de protecție în spații publice;

of emergencies, IGSU Orders No. 98/2021, No. 30/2021, No. 177/2020, etc.). However, these are not always well-suited to urgent crises, especially humanitarian ones.

Over the past five years, the state of emergency has been declared six times in the Republic of Moldova in response to a series of epidemiological, security, or energy-related crises [18, p. 5].

States of emergency have been declared both in connection with humanitarian crises and in the context of other serious crises. In what follows, we aim to examine the most significant measures undertaken by the Government of the Republic of Moldova in situations of current humanitarian crises and other types of crises, which, in terms of their effects and countermeasures, do not fundamentally differ from one another.

COVID-19

On March 17, 2020, the Parliament of the Republic of Moldova declared a state of emergency [10], granting special powers to the Exceptional Situations Commission of the Republic of Moldova in order to straighten the epidemiological situation caused by the COVID-19 infection. Individuals returning to the country were required to self-isolate for 14 days and complete epidemiological questionnaires. Restrictions were imposed on gatherings and visits to certain locations, and penalties were introduced for non-compliance with prophylactic, preventive, and/ or disease control measures related to epidemics (Article 76¹ of the Contravention code [5]).

Among the most effective measures implemented at the national level are:

- The introduction of a **special work regime** within state institutions, connected through legislative derogations (for example, measures suspending prescription or forfeiture periods for certain procedural rights were enacted);

- The suspension of international **traffic** (air, road, and rail), with internal traffic limited to specific time intervals;

- The establishment of **quarantine regimes** in certain localities;

- Educational institutions transitioned to **online teaching** modalities;

- **Mandatory wearing of protective masks** in public spaces was introduced;

- The Government widely disseminated

– pe scară largă Guvernul transmitea **mesaje** cu îndemnuri concrete prin posturi TV, Internet, SMS etc.;

– au fost introduse măsuri de **ajutor material** persoanelor infectate, de garantare a creditelor ipotecare, de amânare/suspendare la plata ratelor, taxelor, scutirilor de impozite;

– s-au întreprins măsuri de încurajare a procesului de **vaccinare** a populației;

– au fost contractate împrumuturi și obținute granturi **externe**, în special din partea Uniunii Europene.

Războiul ruso-ucrainean

Umanitatea experimentează în permanență crize umanitare determinate de conflicte armate, sărăcie și dezastre naturale. Având în vedere numărul de migranți forțați, mai multe țări ale Europei trec la o politică migraționistă repulsivă vizavi de imigranți [2, p. 17].

Începând cu 24 februarie 2022, regiunea sud-est europeană a fost marcată de invazia Federației Ruse în Ucraina. Această criză multidimensională, cu o componentă umanitară proeminentă, datorată numărului mare de refugiați și emigranți forțați, s-a extins, cu un impact diferit ca amploare, asupra întregii Europe, accentuând clivajele macrosociale, nesoluționate de decenii [23, p. 160].

În baza Hotărârii Parlamentului nr. 41/2022 [12], pe întreg teritoriul Republicii Moldova a fost declarată stare de urgență. Ținem să atragem atenția că, conform datelor Inspectoratului General de Migrație, în anul 2024, au beneficiat de protecție umanitară 38 125 de persoane, sau cu 34,6 % mai mult comparativ cu anul precedent [1], și aceasta după 2 ani de la începutul războiului ruso-ucrainean.

La 01.03.2022 autoritățile Republicii Moldova au deschis Centrul Unic de Gestionare a Crizei [6] (în anul 2025 a fost înființată Comisia Națională de Management al Crizelor [16]) ca răspuns la provocările generate de invazia rusă în Ucraina, începută în februarie 2022 [4].

În rezultatul activității acestui centru, precum și a Comisiei pentru Situații Excepționale, au fost executate unele acțiuni relevante asanării crizei umanitare, printre care:

– a fost lansată **linia fierbinte**, administrată de Guvern, dar și de către Înaltul Comisariat ONU pentru Refugiați (ICNUR);

targeted **messages** through TV channels, the Internet, SMS, etc.;

– **Material aid** measures were introduced for infected persons, including guarantees on mortgage loans, deferments/ suspensions of payments for installments, taxes, and tax exemptions;

– Measures were undertaken to encourage and support **the vaccination process** among the population;

– Loans were contracted and **external grants** obtained, particularly from the European Union.

The Russian-Ukrainian War

Humanity is continually experiencing humanitarian crises caused by armed conflicts, poverty, and natural disasters. Given the number of forced migrants, several European countries have adopted a repellent migration policy towards immigrants [2, p. 17].

Since February 24, 2022, the Southeastern European region has been marked by the invasion of Ukraine by the Russian Federation. This multidimensional crisis, with a prominent humanitarian component due to the large number of refugees and forcibly displaced persons, has spread across Europe with varying degrees of impact, exacerbating longstanding macrosocial divides that have remained unresolved for decades [23, p. 160].

Based on Parliamentary Decision No. 41/2022 [12], a state of emergency was declared throughout the entire territory of the Republic of Moldova.

We wish to draw attention to the fact that, according to data from the General Migration Inspectorate, in 2024, 38,125 persons benefited from humanitarian protection, representing a 34.6% increase compared to the previous year [1], and this after two years since the beginning of the Russian-Ukrainian war.

On March 1, 2022, the authorities of the Republic of Moldova established the Unified Crisis Management Center [6] (the National Crisis Management Commission being established in 2025 [16]) in response to the challenges generated by the Russian invasion of Ukraine, which began in February 2022 [4].

As a result of the activities of this center, as well as the Exceptional Situations Commission, several relevant actions were undertaken to mitigate the humanitarian crisis, including:

– a fost elaborată **platforma electronică unică** unde a fost acumulată toată informația necesară refugiaților (<https://dopomoga.gov.md>), dar și voluntarilor (<https://ajutoare.gov.md/>);

– a fost deschis un **cont bancar** destinat asistenței umanitare, gestionat de Ministerul Finanțelor;

– au fost deschise **centrele de plasament temporar** pentru refugiați, activitatea cărora a fost reglementată de Ministerul Muncii și Protecției Sociale;

– au fost acordate direct **mijloace bănești** atât refugiaților, cât și familiilor care îi găzduiesc în Republica Moldova;

– au fost înființate „**punctele albastre**”, amplasate în zona punctelor de trecere a frontierei, pentru consultanță, protecție și alte servicii relevante;

– s-au întreprins măsuri de **facilitare a angajării** în câmpul muncii, beneficiere de **servicii medicale și obținerea dreptului de ședere** a refugiaților pe teritoriul Republicii Moldova;

– au fost acordate **granturi** ONG-urilor locale care gestionează criza, cu implicarea activă în gestionarea crizei a organizațiilor societății civile;

– s-a dispus **expulzarea** de pe teritoriul țării a persoanelor a căror prezență putea afecta asigurarea ordinii publice și a securității statului.

Nu mai puțin important se prezintă implementarea măsurilor necesare pentru protecția infrastructurii critice, precum și pentru asigurarea securității cibernetice, dar și a combaterii dezinformării.

În definitiv, un aspect esențial pentru diminuarea efectelor crizei umanitare l-a constituit cooperarea internațională cu organizațiile de profil (spre exemplu: Agenția ONU pentru Refugiați, Programul Alimentar Mondial (PAM) al ONU, PNUD, UNICEF, UNHCR, Direcția Generale protecția civilă și operațiuni umanitare Europene, Agenția Europeană FRONTEX, Comitetul Internațional al Crucii Roșii în Republica Moldova, OSCE etc.), a căror suport financiar și intelectual nu poate fi subestimat.

De asemenea, principalii parteneri de dezvoltare și donatori în acest caz au fost: Consiliul Europei, Comisia Europeană, Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC), Programul Națiunilor Unite pentru Dezvolta-

– A government-administered **hotline** was launched, also managed by the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR);

– A unified **electronic platform** was developed, consolidating all necessary information for refugees (<https://dopomoga.gov.md>) as well as for volunteers (<https://ajutoare.gov.md/>);

– A **bank account** dedicated to humanitarian assistance was opened and managed by the Ministry of Finance;

– **Temporary placement centers** for refugees were established, with their activities regulated by the Ministry of Labor and Social Protection;

– **Direct financial aid** was provided both to refugees and to families hosting them within the Republic of Moldova;

– “**Blue Points**” were set up near border crossing areas to offer consultation, protection, and other relevant services;

– Measures were undertaken to **facilitate employment**, access to **medical services**, and the **acquisition of residence rights** for refugees within the territory of the Republic of Moldova;

– **Grants** were awarded to local NGOs managing the crisis, with active involvement of civil society organizations in crisis management;

– **The expulsion** of persons whose presence could jeopardize public order and state security was ordered.

No less important is the implementation of necessary measures for the protection of critical infrastructure, the assurance of cybersecurity, and the combating of disinformation.

Ultimately, a key aspect in mitigating the effects of the humanitarian crisis was international cooperation with specialized organizations (for example: the UN Refugee Agency, the UN World Food Programme (WFP), UNDP, UNICEF, UNHCR, the Directorate-General for European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations, the European Border and Coast Guard Agency – FRONTEX, the International Committee of the Red Cross in the Republic of Moldova, the OSCE, etc.), whose financial and intellectual support cannot be overstated.

Additionally, the main development partners and donors in this context included: the Council of Europe, the European Commission, the Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC), the United Nations Development Programme (UNDP), the International Organization for Migration (IOM), the United Nations

re (PNUD), Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), Fondul Națiunilor Unite pentru Populație (UNFPA), UN Women, Organizația Internațională a Muncii (ILO), Agenția Stateelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID), Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), Agenția Suedeză de Dezvoltare Internațională (SIDA), Agenția Austriacă de Dezvoltare (ADA), Agenția Cehă pentru Dezvoltare, Centrul Internațional pentru Dezvoltarea Politicilor de Migrație (ICMPD), Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ) [9] și altele.

Insuficiența resurselor energetice

La 22.10.2021, Parlamentul Republicii Moldova a declarat stare de urgență ținând cont de faptul că insuficiența gazelor naturale afectează direct și imediat securitatea statului și a cetățenilor [11]. În acest caz, au fost întreprinse următoarele măsuri de bază: 1) s-a instituit un **regim special de procurare** a gazelor naturale în regim rapid; 2) s-a dispus **raționalizarea consumului** de gaze naturale și de alte resurse energetice; 3) au fost instituite **instrumente rapide de colectare** a plăților de la consumatori pentru gazele naturale folosite; 4) **informarea populației** despre cauzele și proporțiile situației excepționale.

Suplimentar, la 12.12.2024 s-a instituit o altă stare de urgență [13], de această dată în legătură cu obligațiile pozitive ale statului de a preveni și a diminua efectele unei posibile crize umanitare în regiunea transnistreană, ce ar putea afecta direct și imediat securitatea statului și a cetățenilor. Măsura de bază luată, în rândul altor acțiuni implementate pe plan național anterior, a constat în protecția socială a cetățenilor din regiunea transnistreană, prevenirea și, după caz, limitarea efectelor unor crize umanitare.

Guvernul a aprobat un **Plan de pregătire pentru sezonul rece 2024–2025**, care a inclus: constituirea și menținerea stocurilor de gaze naturale, diversificarea surselor de aprovizionare (în special prin România), utilizarea combustibililor alternativi (cărbune, păcură, biomasă), promovarea energiei regenerabile, implementarea programelor de eficiență energetică etc. De asemenea, a fost creată o **Celulă de criză** la Guvern, care a monitorizat consu-

Population Fund (UNFPA), UN Women, the International Labour Organization (ILO), the United States Agency for International Development (USAID), the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), the Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA), the Austrian Development Agency (ADA), the Czech Development Agency, the International Centre for Migration Policy Development (ICMPD), the German Agency for International Cooperation (GIZ) [9], and others.

Energy Resource Shortage

On October 22, 2021, the Parliament of the Republic of Moldova declared a state of emergency, considering the fact that the shortage of natural gas directly and immediately affects the security of the state and its citizens [11].

In this case, the following key measures were undertaken: 1) a **special emergency regime** for the rapid acquirement of natural gas was instituted; 2) **the rationalization** of natural gas and other energy resource **consumption** was ordered; 3) **expedited mechanisms** were introduced for collecting payments from consumers for the natural gas used; 4) **the population** was **informed** about the causes and scale of the exceptional situation.

Additionally, on December 12, 2024, another state of emergency was declared [13], this time in connection with the state's positive obligations to prevent and mitigate the effects of a potential humanitarian crisis in the Transnistrian region, which could directly and immediately affect the security of the state and its citizens. The main measure undertaken, alongside other nationally implemented actions, consisted in ensuring the social protection of citizens residing in the Transnistrian region, as well as the prevention and, where necessary, limitation of the effects of potential humanitarian crises.

The Government approved a **Preparation Plan** for the 2024–2025 cold season, which included: establishing and maintaining natural gas reserves, diversifying supply sources (especially through Romania), using alternative fuels (coal, fuel oil, biomass), promoting renewable energy, implementing energy efficiency programs, etc.

A **Crisis Cell** was established within the Government to monitor energy consumption and ensure the coverage of electricity needs.

mul energetic și a garantat acoperirea necesarului de energie electrică.

La 27.01.2025, Uniunea Europeană a propus un pachet de urgență de 30 milioane de euro pentru achiziția și transportul de gaze către Transnistria, iar la 08.07.2025, BERD a acordat un împrumut de 400 milioane de euro pentru achiziții de gaze și energie de pe piețele europene, întru garantarea securității energice a țării.

Corupția

În contextul în care instituțiile specializate ale statului (Ministerul Afacerilor Interne, Centrul Național Anticorupție, Procuratura Anticorupție, Autoritatea Națională de Integritate ș.a.) previn, documentează și combat doar o parte din corupția actuală, Parlamentul Republicii Moldova a hotărât asupra necesității de a efectua o verificare detaliată și multiaspectuală a integrității persoanelor care îndeplinesc sau contribuie la îndeplinirea justiției (în special, judecători și procurori). Astfel, la 10.03.2022, a fost adoptată Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor [17], iar la 17.08.2023 – Legea privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative [15].

Un rol central în evaluarea externă a sistemului judecătoresc autohton îl au comisiile de evaluare (vetting) a judecătorilor și procurorilor, componența acestora fiind proporțional divizată în membri naționali și cei internaționali. Finanțarea adecvată a lucrărilor comisiilor nominalizate, inclusiv din sursele externe ale partenerilor de dezvoltare, permite de a garanta cel mai înalt nivel de profesionalism și integritate.

Astfel, aproximativ 70% dintre judecătorii moldoveni au fost expulzați din sistem [3], evident că dintre cei supuși evaluării externe (fie că nu au trecut evaluările, picând verificarea integrității etice și/sau financiare, fie că au demisionat înainte să fie supuși oricăror verificări). Evaluarea procurorilor este încă una incipientă, deși sunt înregistrate plecări semnificative din sistem pe motiv de absență a dorinței de a trece procedura [19, p. 8], actualmente demisionând 27 de procurori la primirea notifică-

On January 27, 2025, the European Union proposed an emergency package of €30 million for the purchase and transport of gas to Transnistria, and on July 8, 2025, the EBRD granted a €400 million loan for the acquisition of gas and energy from European markets, in order to guarantee the country's energy security.

Corruption

Given that the specialized state institutions (such as the Ministry of Internal Affairs, the National Anticorruption Center, the Anti-corruption Prosecutor's Office, the National Integrity Authority, and so on) prevent, document, and combat only part of the existing corruption, the Parliament of the Republic of Moldova has decided on the necessity of conducting a detailed and multi-dimensional integrity assessment of individuals who exercise and contribute to the administration of justice (in particular, judges and prosecutors).

Thus, on March 10, 2022, the Law on Certain Measures Related to the Selection of Candidates for Membership in the Self-Governing Bodies of Judges and Prosecutors was adopted [17], and on August 17, 2023, the Law on the External Evaluation of Judges and Prosecutors and the Amendment of Certain Legislative Acts was enacted [15].

A central role in the external evaluation of the national judiciary is played by the vetting commissions for judges and prosecutors, whose composition is proportionally divided between national and international members. Adequate funding of these commissions' activities, including from external sources provided by development partners, ensures the highest level of professionalism and integrity.

Thus, approximately 70% of Moldovan judges have been removed from the system [3], specifically among those subjected to external evaluation (either for failing the assessments by not passing the ethical and/ or financial integrity checks, or for resigning prior to undergoing any form of verification). The evaluation of prosecutors is still in its early stages, although a significant number of resignations have already been recorded, mainly due to a lack of willingness to undergo the procedure [19, p. 8], currently, 27 prosecutors have resigned upon receiving notification about the initiation of the regular evaluation.

In January 2025, the capacity of the Prosecutors' Vetting Commission was effectively

rii despre inițierea evaluării ordinare.

În ianuarie 2025, capacitatea Comisiei de vetting a procurorilor a fost practic blocată din cauza încetării subite a întregului sprijin oferit de partenerul de implementare din SUA, rezultat al sistării complete a asistenței externe acordate Republicii Moldova de către guvernul Statelor Unite. Aceasta a implicat, printre altele, concedierea întregului personal al Secretariatului și anularea contractelor și altor forme de sprijin pentru membrii internaționali. Cu toate acestea, Uniunea Europeană a intervenit recent pentru a oferi sprijin Comisiei, fapt care a întârziat activitatea acesteia din urmă cu câteva luni [19, p. 4].

De asemenea, a fost adoptată recent [la 10.07.2025] Legea cu privire la mecanismul de judecare a cauzelor de corupție și a celor conexe corupției [14]. Legea nr. 192/2025 prevede instituirea unui cadru judecătoresc specializat anticorupție, la nivelul instanțelor judecătorești, ca mecanism de accelerare a înfăptuirii justiției, care va funcționa prin intermediul Colegiului specializat anticorupție al Judecătoriei Chișinău și al completelor specializate anticorupție ale Curții de Apel Centru. Noul mecanism este destinat soluționării optime a cauzelor ce vizează corupția la nivel înalt, consolidând astfel independența și eficiența sistemului judiciar.

În lectura a doua a Parlamentului se află în examinare proiectul Legii cu privire la Procuratura Anticorupție și Combaterea Crimei Organizate [20], reprezentând o entitate specializată în domeniul combaterii infracțiunilor de corupție și a actelor conexe actelor de corupție, precum și în domeniul combaterii criminalității organizate, a terorismului și a torturii, având atribuții specifice.

Situația demografică

Biroul Național de Statistică prezintă următoarea informație statistică privind situația demografică în țară pentru anul 2024: natalitate 23 600 de copii; mortalitatea 33 500 de persoane. Sporul natural a păstrat valori negative, înregistrând în anul 2024 (-9,9) mii de persoane, față de (-9,7) mii de persoane în 2023. Aceasta indică că decesele depășesc semnificativ nașterile, contribuind la scăderea naturală a populației [1].

În Republica Moldova migrația consti-

paralyzed due to the sudden termination of all support provided by the implementing partner from the United States - an outcome directly linked to the complete cessation of external assistance granted to the Republic of Moldova by the U.S. government. This situation entailed, among other consequences, the dismissal of the entire Secretariat staff and the cancellation of contracts and other forms of support for international members. Nevertheless, the European Union has recently intervened to provide support to the Commission, although this intervention delayed the Commission's activities by several months [19, p. 4].

Additionally, recently [on July 10, 2025], the Law on the Mechanism for Adjudicating Corruption and Corruption-Related Cases was adopted [14]. Law no. 192/2025 provides for the establishment of a specialized anti-corruption judicial framework within the court system as a mechanism to accelerate the administration of justice. This framework will operate through the Specialized Anti-Corruption College of the Chișinău Court and the specialized anti-corruption panels of the Center Court of Appeal. The new mechanism is designed to optimally resolve cases concerning high-level corruption, thereby strengthening the independence and efficiency of the judiciary system.

Currently, the draft Law on the Anti-Corruption Prosecutor's Office and the Fight Against Organized Crime [20] is under consideration in the second reading by Parliament. This law envisions the establishment of a specialized entity tasked with combating corruption offenses and acts related to corruption, as well as addressing organized crime, terrorism, and torture, with specific assigned responsibilities.

Demographic Situation

The National Bureau of Statistics reports the following demographic data for the year 2024: births - 23,600 children; deaths - 33,500 persons. The natural population growth remained negative, recording (-9.9) thousand persons in 2024 compared to (-9.7) thousand persons in 2023. This indicates that deaths significantly exceed births, contributing to the natural decline of the population [1].

In the Republic of Moldova, migration represents one of the most significant socio-economic trends, with the country having one of the highest total emigration rates world-

tuie una dintre cele mai substanțiale tendințe socioeconomice, țara noastră având una dintre cele mai mari rate totale de emigrare din lume [9]. Peste un milion de moldoveni locuiesc și lucrează în străinătate [7]. Datele recensământului din 2024 arată că doar 2,4 milioane de oameni au reședința obișnuită pe teritoriul țării [22]; în comparație cu recensământul din 2014, numărul populației cu reședință obișnuită a scăzut cu cca 13,6%, maxima de 3,6 milioane fiind înregistrată la recensământul din 1989 și în continuare este în descreștere [22].

Emigrația, adică plecarea într-o țară străină, constituie un fenomen obișnuit și chiar firesc, caracteristic multor state ale lumii, excepțiile fiind de regulă cele cu sisteme de drept religioase și tradiționale [24, p. 13]. În concepția noastră, în Republica Moldova situația demografică a căpătat rangul unei crize demografice profunde: natalitate scăzută, mortalitate ridicată, emigrație masivă, fenomenul de îmbătrânire a populației ia o amploare rapidă etc., iar soluționarea problemei a trecut punctul de neîntoarcere, respectiv, fără implicația din exterior este practic imposibilă.

Guvernul Republicii Moldova a implementat, în ultimii ani, o serie de măsuri pentru redresarea situației demografice, printre care:

- **programul „Familia”** (acordarea indemnizației de creștere a copilului, partajarea concediului paternal, revizuirea concediului maternal, implementarea programelor flexibile de muncă etc.);

- s-au aprobat **politici și programe de asigurare a egalității** între bărbați și femei, (Programul de promovare și asigurare a egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pentru anii 2023-2027, Programului de susținere a antreprenoriatului feminin, Programul național pentru promovarea antreprenoriatului și creșterea competitivității în anii 2023-2027 ș.a.) [21];

- s-au implementat inițiative pentru susținerea **diasporei** (strategia națională „Diaspora-2025”, susținerea dreptului la vot din străinătate, adoptarea de facilități administrative și economice pentru diasporă etc.);

- Programul național de stimulare a **revenirii migranților** (2023–2027);

- Programul național „**Diaspora**” (2024–2028);

wide [9]. Over one million Moldovans live and work abroad [7]. According to the 2024 census data, only 2.4 million people have their usual residence within the country [22]. Compared to the 2014 census, the population with usual residence has decreased by approximately 13.6%, while the peak population of 3.6 million was recorded in the 1989 census and continues to decline [22].

Emigration, defined as the departure to a foreign country and leaving one's country of origin, is a common and even natural phenomenon characteristic of many countries worldwide. Exceptions are generally countries with religious or traditional legal systems, which complicate classifications and elude the usual criteria applied to such phenomena [24, p. 13].

In our view, the demographic situation in the Republic of Moldova has reached the level of a profound demographic crisis: low birth rates, high mortality rates, massive emigration, rapidly aging population, and so forth. Addressing this issue has passed the point of no return, and without external involvement, a resolution is practically impossible.

The Government of the Republic of Moldova has implemented, in recent years, a series of measures aimed at addressing the demographic situation, including:

- **The “Family” program** (provision of childcare allowance, shared paternal leave, revision of maternal leave, implementation of flexible work programs, etc.);

- Adoption of **policies and programs ensuring gender equality** between men and women (such as the Program for the Promotion and Assurance of Gender Equality in the Republic of Moldova for 2023-2027, the Program Supporting Women's Entrepreneurship, the National Program for Promoting Entrepreneurship and Increasing Competitiveness for 2023-2027, and others) [21];

- Implementation of initiatives supporting the **diaspora** (the national strategy “Diaspora-2025”, facilitation of voting rights abroad, adoption of administrative and economic incentives for the diaspora, etc.);

- The National Program for Stimulating **the Return of Migrants** (2023–2027);

- The National **“Diaspora” Program** (2024–2028);

- Development of a **return support guide**, including information on necessary documents, rights, employment opportunities,

- s-a elaborat un **ghid de suport la revenire**, cu informații despre documente necesare, drepturi, locuri de muncă, oportunități educaționale, acces la consultanță pentru afaceri, servicii sociale, reluarea educației copiilor etc.

- s-a instituit **mecanismul național de asistență la revenire** [8].

Este de menționat că în cadrul Cancelariei de Stat activează subdiviziunea autonomă Biroul relații cu diaspora, iar cooptarea și reintegrarea cetățenilor din diasporă devine una dintre prioritățile naționale [9].

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Analiza efectuată denotă o sporire fără precedent, în perioada ultimelor 5 ani, a ratei crizelor, în special a crizelor umanitare, ce afectează toate sferele vieții sociale, economice, politice și culturale ale Republicii Moldova. Măsurile întreprinse și mijloacele aplicate de stat sunt adecvate fiecărei situații în parte, fiind concentrate în 3 mari direcții operaționale: cadrul normativ, structuri specializate, suportul extern.

Or, odată cu intervenirea situației de criză, se adoptă un cadru normativ și subnormativ de urgență (legi, decizii, regulamente, instrucțiuni, planuri de acțiuni), în majoritatea cazurilor înființându-se un organ de specialitate central, pe lângă structurile de bază ale statului (spre exemplu, Comisia pentru Situații Excepționale, Centrul Unic de Gestionare a Crizei, Comisia Națională de Management al Crizelor, Comisiile de evaluare externă pre-vetting și vetting, Biroul relații cu diaspora, Celula de criză la Guvern etc.), iar activitatea acestor din urmă structuri și a măsurilor întreprinse se finanțează din surse interne și se susține prin ajutorul umanitar extra- și internațional.

La caz, notăm o necesitate stringentă de ajutor umanitar extern (alimente, provizii, medicamente, echipamente medicale, generatoare, corturi, suport logistic, finanțare directă sau alte asemenea) la gestionarea acestor crize imprevizibile, iar în absența acestui sprijin crizele umanitare, dar și crizele ce nu se raportează la cele umanitare, riscă să capete un aspect cronic, condiționând *de plano* un cadru propice apariției altor consecințe dezastruoase și crize de nivel local și/ sau național.

educational opportunities, access to business consulting, social services, resumption of children's education, etc.;

- Establishment of the national **return assistance mechanism** [8].

It is noteworthy that within the State Chancellery operates an autonomous subdivision, the Office for Diaspora Relations, and the engagement and reintegration of citizens from the diaspora has become one of the principal national priorities [9].

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

The analysis conducted reveals an unprecedented increase, over the past five years, in the frequency of crises, particularly humanitarian crises, that impact all spheres of social, economic, political, and cultural life in the Republic of Moldova.

The measures undertaken and the instruments employed by the state are appropriate to each specific situation, being focused on three major operational directions: the regulatory framework, specialized institutions, and external support.

However, upon the occurrence of a crisis situation, an emergency normative and sub-normative framework is adopted (laws, decisions, regulations, instructions, action plans). In most cases, a specialized central body is established alongside the state's core structures (for example, the Commission for Exceptional Situations, the Unified Crisis Management Center, the National Crisis Management Commission, external pre-vetting and vetting evaluation commissions, the Office for Diaspora Relations, a Crisis Cell within the Government, etc.). The activities of these bodies, as well as the measures undertaken, are funded both from internal sources and supported through extra- and international humanitarian aid.

In such cases, there is an urgent necessity for external and even international humanitarian assistance (food, supplies, medicines, medical equipment, generators, tents, and other logistical support, direct financing, or similar aid) to manage these unforeseen crises. In the absence of such assistance, both humanitarian crises and other non-humanitarian crises risk becoming chronic in nature, thereby creating, *de plano*, a conducive environment for the emergence of further disastrous consequences and crises at the local and/ or national level.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE**BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES**

1. Biroul Național de Statistică. Raportul privind situația demografică în anul 2024. https://statistica.gov.md/index.php/ro/situatia-demografica-in-anul-2024-9696_61837.html?utm_source=chatgpt.com (accesat la 22.08.2025).
2. Bîrgău V. Migrația pe motiv umanitar în contextul migrației internaționale. Simpozionul Științific Internațional al Tinerilor Cercetători, Ediția a XX-a. Chișinău, 8-9 aprilie 2022.
3. Călugăreanu V. 70% dintre judecătorii moldoveni, expulzați din sistem. <https://www.dw.com/ro/70-dintre-judec%C4%83torii-moldoveni-evalua%C5%A3i-expulza%C8%9Bi-din-sistem/a-72916578> (accesat la 21.08.2025).
4. Centrul CONTACT. Implicarea organizațiilor societății civile în gestionarea crizei umanitare. Analiză sumară. https://contact.md/wp-content/uploads/2022/05/Analiza-sumara_implicarea-OSC-in-gestionarea-crizei-umanitare.pdf (accesat la 19.08.2025).
5. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 17.03.2017, nr. 78-84.
6. Dispoziția Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova nr. 3 din 27.02.2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 27.02.2022.
7. Guvernul de la Chișinău oferă câte 38.000 de euro moldovenilor din străinătate care se întorc în țară. Cu o singură condiție. <https://stirileprotv.ro/divers/guvernul-de-la-chisinau-ofera-cate-38-000-de-euro-moldovenilor-din-strainatate-care-se-intorc-in-tara-cu-o-singura-conditie.html> (accesat la 22.08.2025).
8. Guvernul sprijină reintegrarea cetățenilor reveniți din diaspora. https://brd.gov.md/guvernul-sprijina-reintegrarea-cetatenilor-reveniti-din-diaspora/2025/?utm_source=chatgpt.com (accesat la 19.08.2025).
9. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Programului național „Diaspora” pentru anii 2024-2028, nr. 1032 din 21.12.2023. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.02.2024, nr. 61-63.
10. Hotărârea Parlamentului privind declararea stării de urgență nr. 55 din 17.03.2020. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 17.03.2020, nr. 86.
11. Hotărârea Parlamentului privind declararea stării de urgență nr. 148 din 22.10.2021. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.10.2021, nr. 262.
12. Hotărârea Parlamentului privind declararea stării de urgență nr. 41 din 24.02.2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 24.02.2022, nr. 52-2.
13. Hotărârea Parlamentului privind declararea stării de urgență nr. 286 din 12.12.2024. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.12.2024, nr. 522-524.
14. Legea cu privire la mecanismul de judecare a cauzelor de corupție și a celor conexe corupției nr. 192 din 10.07.2025. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 31.07.2025, nr. 409-412.
15. Legea privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative nr. 252 din 17.08.2023. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.08.2023, nr. 325-327.
16. Legea privind managementul situațiilor de criză nr. 248 din 10.07.2025. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.08.2025, nr. 437-440.
17. Legea privind unele măsuri aferente selecției candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor nr. 26 din 10.03.2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.03.2022, nr. 72.
18. Lutenco A. ș.a. Raportul tematic: „Evaluarea cadrului legal național privind reglementarea stării de urgență în Republica Moldova”. Chișinău, 2024. 27 p.

19. Moraru V. Raportul de activitate al Comisiei de Evaluare a Procurorilor către Parlamentul Republicii Moldova. Chișinău, 31 martie 2025. 12 p.
  20. Proiectul de lege cu privire la Procuratura Anticorupție și Combaterea Crimei Organizate. <https://www.parlament.md/material-details-md.nspx?param=48ba42ce-6939-4189-8be2-28f4b0e82dba> (accesat la 22.08.2025).
  21. Provocările demografice din Republica Moldova și măsurile implementate pentru a face față acestora. https://social.gov.md/comunicare/comunicate/provocarile-demografice-din-republica-moldova-si-masurile-implementate-pentru-a-face-fata-aces-tora-prezentate-la-o-conferinta-internationala-din-uzbekistan/?utm_source=chatgpt.com (accesat la 19.08.2025).
  22. Rezultatele finale ale Recensământului Populației și Locuințelor 2024. https://statistica.gov.md/ro/statistic_indicator_details/60 (accesat la 22.08.2025)
  23. Sprincean S. Importanța respectării intereselor și siguranței persoanei în contextul depășirii clivajelor macrosociale. Conferința „Educația și cercetarea în învățământul superior: realități și perspective”. Chișinău, 1-2 iulie 2022. 275 p.
  24. Zlătescu M. I., Bulgaru A. Mari sisteme de drept comparat. Suport de curs. București: Universitatea Ecologică, 2011-2012. 156 p.
-